

Traag herstel voor Drechtsteden

Ondernemers in de regio Drechtsteden hebben het zwaarder te verduren dan de andere regio's in Zuid Holland. In 2009 krimpt de regionale economie naar verwachting 4,1%. De terugslag in de dominante sectoren industrie, bouw, groothandel en transport en logistiek heeft voor rake klappen gezorgd. Vanaf eind dit jaar profiteert de regio van een aantrekkende wereldhandel en zal de economische krimp afnemen.

1. De mondiale economie staat zwaar onder druk. Wat zijn de vooruitzichten voor Nederland?

De Nederlandse economie heeft het zwaar te verduren. In het eerste half jaar van 2009 kromp de economie met 4,8% ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Over heel 2009 krimpt de Nederlandse economie met 4,2%. Hoewel het derde kwartaal nog steeds een teruggang zal vertonen, verbetert de stemming van consumenten en producenten en is de ergste daling achter de rug. Vanaf volgend jaar zal onder leiding van de aantrekkende export herstel optreden, waarna het vertrouwen een stimulans krijgt en consumenten hun uitgaven niet langer zullen terugschroeven. De investeringen, huizenprijzen en arbeidsmarkt ontwikkelen zich volgend jaar nog negatief. De economische groei voor geheel Nederland komt voor 2010 uit op 0,7%.

Tabel 1 Nederlandse economie in cijfers

	2008	2009	2010
Economische groei (BBP)	2,0%	-4,2%	0,7%
Particuliere consumptie	1,3%	-2,7%	-0,3%
Overheidsconsumptie	2,0%	2,5%	2,0%
Bedrijfsinvesteringen	4,7%	-14,0%	-6,4%
Uitvoer	2,7%	-9,6%	2,6%
Werkloosheid*	3,9%	5,0%	8,0%

Bron: ING Economisch Bureau

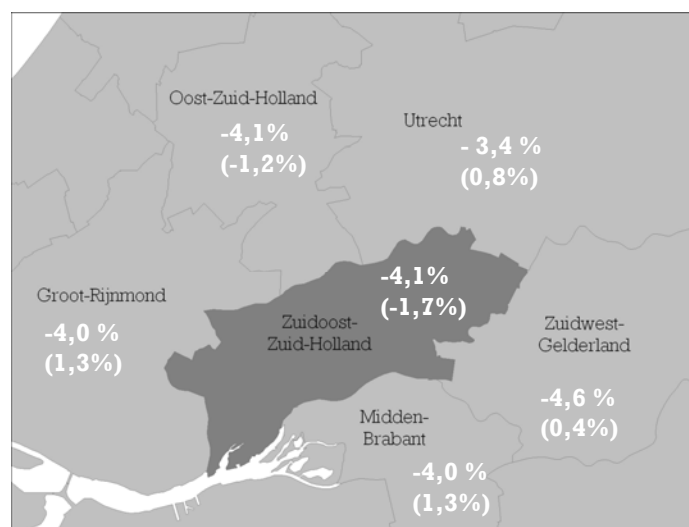
*percentage van beroepsbevolking

2. Veel bedrijven in de regio hebben met vraaguitval te kampen. Slaat de recessie in Drechtsteden harder toe dan in de rest van het land?

Nee, Drechtsteden presteert in 2009 niet slechter dan de rest

van Nederland. Dit is te danken aan de oververtegenwoordiging van conjunctuurgevoelige bedrijven in de sector industrie, bouw en transport en logistiek. De crisis heeft deze sectoren het hardste geraakt. Deze sectoren zijn in Drechtsteden met een aandeel van 17% respectievelijk 13% en 6% groter dan het landelijk gemiddelde (14%, 6% en 4%). Ook hebben groothandels en logistieke bedrijven veel last van de recessie. In het kielzog ondervinden de hotelserie, horeca en detailhandel de gevolgen van afgenomen (zakelijke) bezoekersaantallen. Al met al gaan wij uit van een krimp van 4,1% dit jaar, gevolgd door een lichtere krimp volgend jaar (figuur 1). In de bouwsector moet de sterkste krimp nog plaatsvinden.

Figuur 1 Economische groeiverwachting in 2009-10

Bron: ING Economisch Bureau

3. Staat Drechtsteden er structureel slecht voor?

Nee, hoewel de crisis de regionale economie weliswaar op zijn grondvesten heeft doen trillen en lagere bedrijvigheid wel degelijk pijn doet, staat de Drechtse economie er structureel redelijk goed voor. De belangrijkste pijlers van de

economie zijn nog grotendeels intact en de vraaguitval is in de meeste sectoren niet structureel. Gunstig is dat de sterk vertegenwoordigde sectoren ook het meest weerbaar zijn en op lange termijn een bovengemiddelde groei hebben laten zien. De komende jaren zal het groeiniveau echter lager liggen. Het kost namelijk tijd om de klap van de sterk gedaalde wereldhandel te boven te komen. De nog verder oplopende werkloosheid is hier ook debet aan. Bemoedigend is dat het exportgedreven herstel hier snel merkbaar zal zijn. Dit zal vooral gebeuren door het weer op gang komen van de productie van halffabricaten. Daarnaast is de nabijheid van de Rotterdamse haven een groot voordeel. Als daar de economie aantrekt is profiteert de regio Drechtsteden daarvan. Indien de industrie en het transport weer op gang zijn kan vervolgens de zo belangrijke zakelijke dienstverlening aanhaken.

4. Industrie en transport worden dus het zwaarst getroffen, maar zijn er dit jaar ook sectoren die blijven groeien?

De gezondheidszorg toont zich het meest crisisbestendig. Als enige laat deze sector in 2009 nog een stevige groei zien (tabel 2). Zorginstellingen voorzien in een basisbehoefte waar consumenten en overheid niet of nauwelijks op bezuinigen.

Tabel 2 Ramingen volumegroei per sector

	2008	2009	2010
Landbouw	0,6%	-2,1%	-1,3%
Industrie	-1,1%	-10,2%	1,5%
Bouw	4,8%	-5,7%	-7,8%
Groothandel	2,6%	-7,0%	0,5%
Detailhandel	0,4%	-3,9%	-2,3%
Horeca	-3,7%	-7,0%	-1,0%
Transport & opslag	0,9%	-10,1%	2,0%
Zakelijke dienstverlening	3,0%	-4,7%	0,2%
Overheid	-0,4%	0,5%	0,6%
Zorg	4,3%	3,5%	3,0%
Totaal Nederland	2,1%	-4,2%	0,7%

Bron: ING Economisch Bureau

De toegenomen financiële onzekerheid leidt tot spaarzame consumenten en bedrijven. Dit zet de verkopen in de overige sectoren onder druk. Volgend jaar zal dit afgeremd door de lichte koopkrachtverslechtering niet veel verbeteren. Ondanks zuiniger consumenten realiseren supermarkten dit jaar als enige segment binnen de detailhandel een groei in de omzet. Net als delen van de landbouw profiteren zij van de basisbehoefte waarin zij voorzien. Van alle krimpende sectoren vertoont de detailhandel samen met de landbouw in 2009 daardoor de kleinste min. Zakelijke dienstverleners laten een divers beeld zien.

Uitzend- en reclamebureaus hebben het meeste last van de vraaguitval, doordat bedrijven massaal afscheid nemen van tijdelijk personeel en stevig in reclame-uitgaven snoeien. Incassobureaus hebben daarentegen baat bij de verslechterde betalingsmoraal. Ook zijn er juridische dienstverleners die profiteren. In het tweede kwartaal van 2009 lieten alle commerciële sectoren een min zien. In de bouw is de recessie in dat kwartaal begonnen.

5. Is de bodem van het dal voor de regio Drechtsteden in zicht?

De ommekeer doet het eerst gestand in regio's waar industriële bedrijven een belangrijk aandeel hebben. Met de vele logistieke dienstverleners en groothandels kent Drechtsteden ook cyclische bedrijven, die in een vroeg stadium weer opbloeien. Uitzondering is de sector bouw. Deze sector laat in 2010 de sterkste krimp zien. De veelal lange looptijd van bouwprojecten zorgt voor een vertraagd effect op de productie, waardoor dit de enige sector is die in 2010 nog sterker krimpt dan in 2009. Dit gegeven zorgt ervoor dat de bodem van het dal al wel in zicht komt, maar later zal zijn dan in andere regio's. De hard getroffen sectoren industrie, transport en groothandel richten zich geleidelijk op en ontwikkelen zich in 2010 een stuk voorspoediger. Over heel 2010 zal de regio daarmee nauwelijks onder doen voor andere regio's. Voor 2010 voorzien wij een stabilisatie van de regionale economie die in lijn ligt met de rest van Nederland.

6. Vorig jaar was er nog sprake van sectorbrede personeelstekorten. Betekent dit dat het verlies aan banen beperkt blijft?

Nee, de gevolgen van de economische recessie voor de arbeidsmarkt zijn niet gering. Hoewel de somberste prognoses naar beneden zijn bijgesteld, lezen we dagelijks berichten over faillissementen en gedwongen ontslagen.

Tabel 3 Ramingen werkgelegenheid per sector

Bedrijfstak	Aantal banen*	Ontwikkeling banen	
	2008	2009	2010
Landbouw	280	-0,8%	-0,7%
Industrie	950	-3,6%	-7,5%
Bouw	510	-1,2%	-5,8%
Groothandel	530	-3,0%	-1,7%
Detailhandel	810	-1,0%	-2,5%
Horeca	355	-2,5%	-5,5%
Transport & opslag	390	-3,8%	-1,0%
Zakelijke dienstverlening	2.100	-4,5%	-2,0%
Overheid	970	0,1%	0,0%
Zorg	1.300	1,1%	0,9%

Bron: ING Economisch Bureau

* Banen van werkzame personen (* 1000)

Door vertragende factoren, zoals de deeltijd-WW, zal het landelijke banenverlies in 2010 groter zijn dan dit jaar. Over beide jaren tezamen gaan landelijk tussen de 350.000 en 400.000 banen verloren, waarvan circa 20.000 in de regio. Alleen de overheid en de zorg laten voor beide jaren nog een toename zien.

7. Overheden hebben actie ondernomen om de gevolgen van de crisis voor de regio te verzachten. Zet dit voldoende zoden aan de dijk?

Om de crisis het hoofd te bieden hebben verschillende overheden besloten om juist nu extra te investeren. De Provincie Zuid-Holland onderkent de ernst van de conjuncturele situatie. Zij heeft een speciaal recessieteam opgericht en trekt in 2009 €57 miljoen aan investeringen naar voren. Zo investeert zij in herstructurering van bedrijven-terreinen, waterprojecten en worden monumenten en cultureel erfgoed opgeknapt. In tegenstelling tot andere provincies maakt de provincie echter geen extra budget vrij en is daarmee aan de zuinige kant.

Op gemeentelijk niveau ligt de korte termijn focus vooral op het naar voren halen van investeringen in woningbouw, in de aanleg en herstel van wegen en andere infrastructuur en op de arbeidsmarkt. Zo wil de gemeente Dordrecht voor €22,5 miljoen aan investeringen naar voren halen voor onderhoud aan wegen en rioleringen, gemeentelijke gebouwen en scholen. De gemeente Ridderkerk versnelt voor ongeveer €3,8 miljoen aan investeringen in riolering en andere infrastructuur. Hoewel de financiële omvang beperkt is, verzachten deze acties de pijn wel.

8. Waar zouden ondernemers in deze tijden van crisis extra aandacht aan moeten besteden?

Van belang is om het hoofd boven water te houden en tegelijkertijd voorbereidingen te treffen om te kunnen profiteren van marktkansen die zich na de crisis aandienen. De volgende onderwerpen vergen daarbij extra aandacht.

Cash is King

Als het economisch minder gaat, heeft dat direct gevolg voor het betalingsgedrag van debiteuren. Dit kan nadelig zijn voor de liquiditeitspositie van uw bedrijf. Tijd dus om uw werkkapitaal actief te gaan beheren. Denk daarbij aan snellere facturering, scherpere incassoprocedures en inschakeling van gespecialiseerde partijen. Verder kunt u met debiteurenbevoorschotting liquiditeit vrijspelen.

Regeren is vooruitzien

Juist nu is het zeer belangrijk om te weten wat de gevolgen van verslechterende marktomstandigheden zijn voor uw bedrijf. Door toekomstscenario's uit te werken kunt u beter inschatten wat verschillende ontwikkelingen voor uw bedrijf betekenen. Wat kunt u doen als die ene goede klant vertrekt? Hoe verlicht u dit jaar de effecten en hoe werkt dit in 2010 uit? Maak ook een 'worst-case-scenario' en inventariseer tijdig de

te nemen maatregelen bij de verschillende uitkomsten.

Metten is weten

Rentabiliteit gaat uiteindelijk boven omzet, wees hiervan bewust en kijk vooruit. Vaak zijn de kosten en opbrengsten per product of dienst wel bekend, maar ontbreekt de overview. Als u beschikt over goede managementinformatie, kunt u een verdiepingsslag maken en inzichtelijk krijgen hoe u kunt bijsturen. De investering die daarvoor nodig is, betaalt zich zonder twijfel terug. Relevante vragen zijn bijvoorbeeld: hoeveel verdien ik op een bepaalde relatie? Wat is de concentratiegraad van de klantenportefeuille? Wat is de verhouding tussen omzet en kosten en tussen vaste en variabele kosten?

Ken uw klant

Elke ondernemer zal zeggen dat hij zijn opdrachtgevers goed kent. Maar is dat ook echt zo? Bedrijfsketens worden complexer en contacten vinden vaak uitsluitend nog digitaal of telefonisch plaats. Is uw contactpersoon representatief voor het gehele klantenbestand en hoe komt u achter veranderende behoeftes van uw klant? Het is waardevol om uw kennis op dit punt te vergroten en op die manier mee te denken. Want reken maar: nu het economisch tegenzit, zullen ook opdrachtgevers hun wensen aanpassen.

Niets kalmeert zozeer als een genomen besluit

Ondernemen draait om keuzes maken. Soms ook harde keuzes. Het belangrijkste is de keuze voor het aanbrengen van focus. Succesvolle ondernemers concentreren zich op datgene waar ze goed in zijn of willen worden. Neem daarom afscheid van verliesgevende activiteiten en klanten. Kijk kritisch naar uw prijzen en schakel waar nodig extern advies in. Anderen kunnen u helpen om met een frisse blik naar uw organisatie te kijken. Dit kan een organisatieadviseur zijn, uw accountant of uw bank. Door vroegtijdig in gesprek te gaan, kunnen ze proactief meedenken. Hier komen vaak goede oplossingen uit voort.

Meer weten?
Kijk op ING.nl/zakelijk
Of bel met

Machel Nuyten,
Regio-econoom
020 57 61 280

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichhouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijk zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 25 september 2009.

